

Procesul de consultare dintre Facultățile de Teologie Europene (procesul Graz)

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea, mai multe Biserici europene au cerut Conferinței Bisericilor Europene (CBE) să inițieze un proces de studiere cu privire la recunoașterea diplomelor teologice între diferitele Biserici de pe acest continent cu scopul de a facilita schimbul de slujitori între respectivele Biserici. Teologii care și-au primit diplomele lor într-o țară anume nu puteau fi angajați cu ușurință într-o altă țară, chiar și în Biserici din aceeași familie confesională. Această situație a devenit și mai acută pentru că în anumite țări au existat erau mai mulți teologi cu diplomă decât puteau angaja Bisericile de acolo, în vreme ce Biserici din aceeași familie confesională din alte țări duceau lipsă de candidați pentru munca lor pastorală. Pe de altă parte, în aceeași perioadă de timp, aproape toate instituțiile teologice de educație înaltă se aflau sub presiunea așa-numitului *proces Bologna*, promovat în principal de miniștrii educației din țările europene. Confruntându-se cu această provocare, facultățile de teologie au fost ele însele foarte interesate în a colabora cu instituții similare din Europa. Acestea au fost cele două motive majore care au condus la inițierea așa-numitului proces Graz.

Procesul Graz se bazează în principal pe trei consultări organizate de către Comisia Bisericile în Dialog a CBE în cooperare cu Facultatea de Teologie Catolică a Universității Catolice Karl Franzen din Graz, Austria. Prima dintre aceste consultații a avut loc la Graz, Austria, între 4-7 July 2002 și a discutat tema **“Viitorul teologiei în Europa dintr-o perspectivă ecumenică.”** La această consultație au fost prezenți aproximativ 60 de reprezentanți ai diferitelor Facultăți de teologie și Biserici din toate regiunile Europei. Tema consultării a fost tratată din trei perspective: confesională / angajamente ecumenice / pluralism; teologie / studii religioase; și educare profesională / academică. În afara celor șapte studii importante pe marginea a trei probleme prezentate aici, a fost abordată mai departe, în cinci seminarii, chestiunea teologiei în Europa, pornind de la următoarele aspecte:

- formare ecumenică și continuarea educării
- chestiunea genului (a sexelor) în educația teologică
- proiecte comune de cercetare
- asigurarea calității în educația teologică (aspecte ale acreditării)
- structurile titlurilor academice.¹

Discutând aceste chestiuni, a devenit evidentă necesitatea și valoarea unei cooperări mai puternice între facultățile de teologie, colegii și instituții, dincolo de limitele naționale și confesionale. Schimburile de profesori și studenți și integrarea formării ecumenice în educația teologică sunt indispensabile pentru viitorul Bisericilor europene. Cu privire la chestiunile ecumenice, s-a subliniat în declarația finală că “toate cursurile și prelegerile ar trebui să fie stimulate și prevăzute cu gândire teologică. Întâlnirile și călătoriile de studii sunt foarte importante în promovarea interelor ecumenice. În noua Europă, în proces de integrare, trebuie să fie auzită o voce creștină comună, chiar dacă nu una uniformă. Instituțiile de educare teologică pot să ofere o semnificativă orientare cu privire la chestiunile etice și socio-etice actuale și de asemenea poate contribui cu demonstrarea posibilităților de acțiune.”

În plus, au fost amintiți următorii pași concreți spre continuarea și promovarea unei cooperări intensive: “organizarea de consultări de nivel european cu privire la educația și problemele teologice în mod regulat, la fiecare doi sau trei ani; stabilirea de parteneriate între diferitele instituții educaționale, independent de confesiunea fiecăreia; și în sfârșit, ca un scop pe termen lung, crearea unei Conferințe Ecumenice a Facultăților, Colegiilor și Instituțiilor de Teologie Europene. O astfel de colaborare intensivă poate aduce o contribuție valoroasă la viitoarea frățietate dintre Biserici și popoare în Europa.”

La prima consultare din Graz a fost oferită o bază bună pentru cooperarea dintre toate Facultățile teologice din Europa, dincolo de limitele confesionale și culturale. Ar trebui menționată, ca o remarcă critică, participarea unui număr foarte scăzut de femei, precum și faptul că țări precum Spania și Portugalia nu au fost reprezentate. Oricum, această consultare a deschis perspective excelente pentru o

---

¹ *The Future of Theology in Europe. Report on the Consultation of the Theological Faculties in Europe, Graz, Austria, 4-7 July 2002*, editată de Prof. Dr. Viorel Ioniță, Prof. Dr. Gerhard Larcher și Prof. Dr. Grigorios Larentzakos, Geneva, 2003, 112 pp.

cooperare continuă și structurală între toate facultățile teologice din Europa.

Ecoul primei consultări de la Graz a motivat organizatorii să planifice o a doua consultare care a avut loc între 6-9 iulie 2006, tot la Graz. Cei 75 de reprezentanți ai facultăților de diferite tradiții teologice, precum și reprezentanții Bisericilor și ai organizațiilor ecumenice proveneau din 23 de țări. Tema principală a celei de-a doua consultări a facultăților teologice a fost: “**Provocările teologiei într-o Europă pluralistă**”. Scopurile consultării a fost să ia în considerare:

1) procesul Bologna ca o provocare ecumenică spre noi forme de cooperare; recunoașterea reciprocă a realizărilor academice;

2) semnificația confesionalității în educarea teologică pentru clerici;

3) punctele de orientare pentru cooperarea dintre Biserici și facultățile de teologie;

4) legăturile cu diferite rețele, precum Societatea Europeană de Teologie, Societatea Europeană pentru Teologie Catolică, Educația Teologică și Religioasă într-o Europă Multiculturală, Comunitatea Bisericilor Protestante din Europa (Comuniunea Leuenberg), Conferințele Facultăților Catolice și Protestante, Conferința Nordică a Facultăților etc.

5) fondarea unei Conferințe Ecumenice a Educației Teologice, a Facultăților și a Colegiilor din Europa.

Unul dintre vorbitorii principali la cea de-a doua consultare de la Graz a fost domnul Ján Figel, comisar european pentru educație, formare, cultură și multilingvism, care a vorbit despre “*Provocările pentru educația de înalt nivel din perspectiva Uniunii Europene și răspunsurile EU.*” În această prezentare, comisarul EU a fost foarte fericit că chestiuni legate de educația de nivel înalt și în special procesul Bologna s-a numărat printre punctele principale ale consultării. Vorbitorul a confirmat de asemenea că numărul de studenți teologi a scăzut în ultimii ani în cele mai multe țări. Soluția la aceste probleme constă, potrivit lui Ján Figel, într-o adevărată reformă a cursurilor de studii și a conținutului lor. Teologia a fost întotdeauna parte a universităților europene. Schimbarea este parte a vieții universitare încă de când a fost înființată prima dintre ele. Motto-ul *ecclesia semper reformanda* este de asemenea valabil și în teologie.

Un punct central în prezentarea comisarului european a fost în mod inevitabil chestiunea studierii teologiei în contextul procesului Bologna. Aici vorbitorul a arătat că cuvintele cheie pentru reforma curriculum-ului Bologna sunt angajament, interdisciplinaritate și asocierea dintre instituții. Vorbitorul a fost convins că cursurile de studiu în teologie și educație religioasă pot beneficia în mod generos de reforma curriculară, având în vedere aceste concepte. Ca în oricare alt domeniu de studii, tinerii nu pot fi convinși să aleagă teologia doar prin schimburi operate în structura cursurilor. Ceea ce contează sunt conținutul, angajamentul și dezvoltarea persoanlă. În concluzie, Ján Figel i-a încurajat pe toți să facă din educația europeană de înalt nivel un scop propriu, astfel încât aceasta să devină mai atractivă pentru studenții, profesorii și cercetătorii din Europa și din alte părți ale lumii.

Cel de-al doilea vorbitor principal a fost profesorul Georg Winckler, rector al Universității din Viena și Președinte al Asociației Universitare Europene. Prof. Winckler a vorbit mai întâi despre teoria dezvoltării moderne care caracterizează de asemenea dezvoltarea universităților europene. Apoi el a comparat în mod critic dezvoltarea din universitățile europene cu dezvoltarea din universitățile americane, pe de o parte, și cu cea din universitățile chineze, pe de altă parte. În vreme ce universitățile din Statele Unite sunt elitiste la nivelul de sus și populare la nivelul de jos, universitățile europene nu sunt nici una nici alta. Pentru a atinge provocarea unei Europe a cunoașterii, universitățile europene trebuie să se dezvolte, în special în ceea ce privește următoarele trei puncte:

1) să se autoelibereze de umbra birocrăției guvernamentale și să devină instituții cu adevărat autonome, responsabile doar față de publicul larg;

2) să se elibereze de sistemul național îngust și să lucreze în direcția recunoașterii realizărilor academice în alte țări, precum și pentru mobilitatea studenților și a staff-ului de predare dincolo de granițele naționale și între diferitele domenii de studiu;

3) să lucreze pentru o mai bună strategie de strângere de fonduri care ar permite ca cel puțin 2% din PIB-ul național să fie pus la dispoziția educației.

Prezentarea profesorului Winckler a stabilit în mod clar contextul pentru viitorul studierii

teologiei în universitățile europene.

Principala temă a consultării a fost elaborată în trei prezentări, fiind oferită de trei lideri bisericești reprezentând tradițiile protestantă, catolică și ortodoxă. Primul vorbitor a fost episcopul Wolfgang Huber, președintele Consiliului Bisericii Evanghelice din Germania, care a vorbit despre *Provocările teologiei într-o Europă pluralistă dintr-o perspectivă ecumenică*, în cazul său din punct de vedere protestant. Fostul profesor de teologie a relevat că teologia creștină este întotdeauna confruntată cu două provocări: este întrebată ce contribuții aduce vieții Bisericii. De asemenea trebuie să se întrebe pe ea însăși care este relația ei cu lumea științifică. În ambele din aceste două aspecte ne aflăm de fapt în mijlocul unei provocări profunde. Într-un fel, este pentru prima dată de la Evul Mediu încoace când Europa este în mod conștient experimentată ca un astfel de spațiu în care are loc o astfel de schimbare. Cu privire la întrebarea, “Care sunt provocările pentru teologie într-o lume pluralistă?”, episcopul Huber a oferit patru răspunsuri: 1) auto-înțelegerea teologiei protestante; 2) provocările curente pentru o politică educațională mai înaltă în Europa, din punct de vedere german; 3) posibilitățile și oportunitățile pentru cooperare ecumenică în domeniul teologiei și în special în educația teologică; 4) situația ecumenică actuală și provocările pornind de la aceasta. În concluzie, dorința episcopului Huber pentru o a doua Consultare a Facultăților de Teologie din Europa a fost ca aceasta să contribuie la mai multe schimburi și acorduri ecumenice. A cunoaște pe alții în propriul lor mod de a se ruga și de a fi religioși contribuie nu numai la propria noastră cunoaștere, dar ne ajută de asemenea să înțelegem unde anume ne situăm noi. Aceasta este singura cale pe care putem s-o urmăm în depășirea falselor bariere dintre noi și alții, și în întărirea mărturiei comune pentru credința creștină.

Un alt vorbitor principal a fost arhiepiscopul Alois Kochgasser din Salzburg, care a vorbit despre *Contactul teologiei creștine cu provocările recente într-o Europă pluralistă – misiunea și orientarea ecumenică a Facultăților de Teologie*, din punct de vedere catolic. Arhiepiscopul a discutat următoarele puncte: 1) o inițiativă rodnică; 2) trezire și criză în mișcarea ecumenică; 3) provocatoarele “semne ale timpului”; 4) cum anume slujește ecumenismul Europei; 5) provocarea pentru teologia creștină; 6) responsabilitate ecumenică în studierea teologiei; 7) “ținând adevărul în dragoste împreună” (Efeseni 4:15-16). El a încheiat cu observația că știind că nu există alternativă la ecumenism și că acesta a devenit ireversibil de la începuturile lui în secolul trecut, doresc din toată inima consultației dumneavoastră binecuvântarea de la Dumnezeu. Fie ca eforturile dumneavoastră să aibă succes, cel puțin parțial, în elaborarea unor propuneri concrete care ne vor duce cumva înainte pe calea unității care până la urmp este darul Duhului lui Dumnezeu.

Cea de-a treia prelegere a fost scrisă de Mitropolitul Daniel al Moldovei și Bucovinei, din România, astăzi Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Această contribuție ortodoxă a discutat următoarele puncte:

1) pluralismul confesional al facultăților teologice creștine confruntat cu un pluralism mai larg; pluralismul religios, cultural și filosofic al Europei de astăzi; nevoia de cooperare ecumenică între creștini și pentru coexistență socială cu diferite feluri de religii și filosofii;

2) pluralismul relațiilor pe care-l are o facultate de teologie și eforturile ei pentru a-și promova propria identitate în context academic; noi oportunități și provocări în cadrul organizării ei interne și a activităților ei;

3) principalele provocări pentru teologia europeană astăzi: secularizare nihilistă, individualismul clasei de mijloc, atacurile religioase ale sectelor și globalizarea pieței de profit.

În această privință, adevărata teologie trebuie să apere valorile tradiționale ale Evangheliei lui Hristos care sunt aceleași, „ieri, azi și întotdeauna” (Evrei 13, 8). Este o teologie care este critică față de “auto-suficiență și ineficiența în misiune a instituțiilor eclesiale, precum și critică față de ea însăși; care este eșecul facultăților de teologie în a-și îndeplini rolul lor de a fi conștiințe ale Bisericii, reflectând la misiunea ei”. Fiecare dintre aceste trei prezentări au fost urmate de discuții intensive, ridicând problema relațiilor dintre studiul teologiei și structurile bisericești de conducere sau cum anume poate să fie realizat procesul Bologna de diferitele facultăți de teologie din Europa; atitudinea

teologiei de astăzi față de ecumenism a fost de asemenea discutată.

Tema principală a celei de-a doua consultări de la Graz a fost abordată mai departe de următoarele sub-teme: 1 “Valorile esențiale pentru Facultățile de Teologie din Europa răsărind nevoilor în transformare ale Bisericilor și societății”; 2) “Provocările procesului *Bologna* pentru Facultățile de teologie și Bisericile din Europa”; și 3) “construind o rețea a Facultăților de Teologie din Europa”. Vorbind despre aceasta, Prof. Grigorios Larentzakis a descris așa-numitul proces Graz, care este o inițiativă de a crea o platformă de cooperare între toate facultățile de teologie din Europa. Apoi au fost introduse următoarele rețele de cooperare dintre diferitele facultăți de teologie: Societatea Europeană pentru Teologie (de Prof. Susanne Heine); Societatea Europeană pentru Teologie Catolică (de Prof. Albert Franz); Forumul European al Școlilor Ortodoxe de Teologie (de Prof. Grigorios Papathomas); activitatea Comunității Bisericilor Protestante din Europa în ceea ce privește educația teologică (de Prof. Michael Beintker); Educația Teologică și Religioasă într-o Europă Multiculturală (de Prof. Erik Eynikel), și Conferința Mondială a Asociațiilor Instituțiilor Teologice (de Prof. Petros Vassilides).

Prezentările acestor rețele, precum și discuțiile care au urmat au arătat că aceste rețele nu sunt în competiție unele cu altele, ci mai degrabă se completează foarte bine. În sfârșit, s-a propus ca Graz să fie locul unui birou de coordonare pentru rețeaua de conectare a tuturor facultăților de teologie din Europa. Ca și concluzie a celei de-a doua consultări a Facultăților de Teologie, a fost adoptată o declarație finală, care relevă, printre altele, rolul teologiei ca punte de legătură între societate, lumea academică și Biserică. Declarația spune mai departe: “teologia nu numai că slujește Bisericile și comunitățile creștine, ea realizează de asemenea o contribuție vitală în arena socială și politică, ajutându-i pe oameni să înțeleagă natura umană și întreaga creație.”

Această conferință “a general o demnitate și o încredere îndreptățită în teologie ca disciplină academică. Există încă probleme care pot să provoace discuții intense între noi: relația dintre Biserică și facultate, întrebări despre ce anume să se predea și cum anume, de exemplu, importanța cercetării, a studiilor interdisciplinare, teologie versus studii religioase și cum anume înțeleg și răspund modernității și post-modernității facultățile și Biserica.” În final această declarație a subliniat că încă mai trebuie realizat progres “pentru a promova viziunea, scopurile și obiectivele care au decurs din aceste două consultări.” În această privință, s-a propus “să fie creată o structură permanentă numită Conferința Facultăților și Colegiilor de Teologie din Europa, cu sediul la Graz.”

Primele două consultări au oferit o platformă bună pentru schimb și colaborare între toate facultățile teologice din toată Europa, indiferent de profilul lor confesional. În Europa există un număr considerabil de rețele între facultățile de teologie, în special la nivel confesional. Procesul Graz este singura rețea a tuturor facultăților de teologie din întreaga Europă care are o perspectivă ecumenică esențială. În lumina celei de-a doua consultări de la Graz, au fost discutate planurile de înființare a unui birou permanent pentru continuarea acestui proces de consultare. Acest birou ar urma să coordoneze consultările regulate la nivel european, pe teme specifice. În acest sens, facultățile de teologie din Europa ar putea să relaționeze mult mai bine unele cu altele precum și să răspundă împreună noilor provocări cu care trebuie să se confrunte tot mai mult într-o Europă secularizată.

Cea de-a treia consultare a Facultăților de Teologie din Europa a avut loc de asemenea la Graz, între 7-10 iulie 2010 și a discutat tema: “**Prilejuit sau la cerere? Teologia academică în Europa între educație, știință și cercetare.**” Cele trei prezentări principale adresate au fost realizate de trei lideri eclesiali. Ca prim vorbitor principal, Înaltpreasfinșia Sa Mitropolitul Emmanuel al Franței, Președintele CBE a susținut că “teologia nu poate fi înlocuită de studiile religioase. Mai degrabă teologia a fost corespunzătoare științelor umaniste și s-a folosit în mod categoric de acestea. Teologia trebuie să joace un rol major în universitate, opunându-se stereotipurilor, demonstrând căi de abordare a conflictelor religioase, și formându-și propria ei specificitate unică în dialogul cu alte discipline”. Episcopul Michael Bunker, Secretarul General al Comunității Bisericilor Protestante din Europa a considerat “că educația oferită de facultățile teologice a fost esențială și a realizat formarea practică a

slujitorilor. Ambele ar trebui să includă dimensiunile teologice și comunicative care au fost esențiale pentru slujire”. Cea de-a treia prezentare principală a fost oferită de Cardinalul Karl Lehmann, episcop de Mainz, cu privire la relația esențială dintre teologie, rațiune și credință. Potrivit cardinalului, rațiunea “include atât ascultare cât și punere de întrebări, iar o credință gândită a fost necesară pentru a interpreta Evanghelia într-un mod în care o lume pluralistă să poată să o asculte și să o primească.”

O altă parte a acestei consultări a cuprins prezentări de perspective strategice, inițiative teologice și rețele semnificative de educație teologică, după cum urmează:

- perspectiva unui vice-rector cu privire la cercetare în Universitățile europene;
- o strategie pentru încurajarea cercetării efective în Facultatea Catolică din Graz;
- un proiect internațional de cercetare pe tema Biblia și femeile;
- adaptarea unei predări de facultate spre o direcție aplicată (Ljubljana);
- educația teologică europeană din perspectivă ecumenică europeană;
- învățare interreligioasă: proiectul TRES (Predând Religie într-o societate europeană multiculturală);
- ESWTR (Societatea Europeană pentru Femei în Cercetarea Teologică);
- EFOST (Forumul European al Școlilor Ortodoxe de Teologie);
- WOCATI (Conferința Mondială a Asociațiilor Instituțiilor Teologice).

Grupele de lucru au discutat chestiunile legate de educația teologică și de cercetare, care au fost rezumate într-o declarație finală:

A. “În anumite părți ale Europei, există un număr stabil de studenți care doresc să studieze teologie. În cele mai multe regiuni însă, există o scădere a numărului de studenți, mai ales a acelor care sunt educați spre a deveni clerici slujitori în Biserici. Datorită presiunilor financiare crescânde care există asupra universităților, multe facultăți teologice au fost reduse în dimensiuni, au fuzionat sau chiar au fost închise.

b. În anumite facultăți există o mișcare în curriculum și în modul de abordare spre a trece de la teologie la studii religioase. Creștinismul este studiat mai degrabă dintr-o perspectivă exterioară decât dintr-una confesională.

c. Mișcarea spre studiile religioase este parțial un răspuns la scăderea numărului de studenți, în parte o reflectare a unui interes în pluralismul religios al Europei. Oricum, rezultatul inevitabil este o scădere în număr a facultăților și în disciplinele teologice tradiționale. Recunoaștem că teologia și studiile religioase pot fi discipline complementare într-o facultate.

d. Un număr de Biserici preferă să trimită candidații la hirotonire să studieze mai degrabă în instituții teologice ecleziale decât în facultățile de teologie. Adesea ei primesc o educare care este mai mult spirituală și practică și nu simt în mod necesar că aceasta ar putea fi oferită de facultățile teologice. Datorită presiunilor financiare, timpul cerut pentru educarea în vederea hirotonirii a fost redus în anumite Biserici. Orientarea spre studii religioase și lipsa de comunicare între facultățile teologice și Biserici este un pericol pentru încurajarea acestor tendințe.

e. În ceea ce privește cercetarea, procesul de depunere de cereri pentru granturi europene este extrem de complex și costă mult timp. Cererile pentru teologie sunt adesea analizate de ne-teologi care le privesc adesea cu suspiciune. Un anumit număr de participanți au scos în relief nevoia de a formula cererile în termenii de abordare ai studiilor religioase”.

Printre recomandările adoptate la această consultare s-au numărat următoarele:

- “S-a propus să fie elaborat un document/declarație substanțială, cu privire la relevanța și rolul teologiei și a facultăților de teologie în contextul universităților europene, de către CBE și Consiliul Conferințelor Episcopale Europene, în cooperare cu procesul Graz. Acesta ar putea fi prezentat instituțiilor europene din Bruxelles pentru a sublinia și întări astfel rolul și prezența facultăților teologice în spațiul public al universităților europene.

- cerem CBE să cerceteze dacă este posibilă constituirea unui fond central de resurse pentru ajutarea facultăților teologice care să aibă posibilitatea de a cere cu succes granturi de cercetare din

fonduri europene.

- susținem cu tărie continuarea procesului Graz. Cerem de urgență ca pagina web a procesului Graz să publice documentele și informațiile atât în engleză cât și în germană. Ar trebui să funcționeze ca un portal interactiv pentru schimb de informații între facultățile teologice și instituțiile teologice ecleziale.

- cerem ca în cadrul procesului Graz să se creeze un comitet permanent cu reprezentare potrivită a denominațiilor creștine și a regiunilor geografice, inclusiv a balanței echitabile între sexe.

- cerem Comitetului să investigheze posibilitatea unei platforme europene pentru cercetare teologică în cadru multi-denominațional și multi-lingvistic”².

Această consultație continuă eforturile făcute de cele două consultări anterioare spre o cooperare mai structurală între toate facultățile teologice din Europa. În întregul proces Graz, contribuția ortodoxă a fost foarte importantă. Ar mai trebui adăugat că facultățile de teologie ortodoxă din diferite țări au participat la procesul Graz Process încă de la început, iar aceasta a fost pentru ele o platformă importantă pentru cooperarea la nivel european.

Trad. din eng. de Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, Sibiu/Geneva

---

² See <http://www.uni-graz.at/grazerprozess/tagung2010/>